

คอนจิวรัมหรือกาญจิปรัมในปัจจุบัน) ซึ่งเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรปัลลวะของชาวทมิฬในอดีต หลวงจีนเฮียนจ้ง (Hiuen Tsang) หรือพระถังซำจั๋ง ซึ่งเคยเดินทางแวะเมืองกาญจิปูระใน พ.ศ. ๑๑๘๓ ได้เขียนบันทึกไว้ว่า พระภิกษุทั้งหลายที่อยู่ ณ ที่นั้นบอกท่านว่า เมืองกาญจิปูระเป็นเมืองเกิดของท่านพระธัมมปาละ^๓ พระธัมมปาละที่หลวงจีนเฮียนจ้งพูดถึงนี้เคยเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยนาลันทาด้วย^๔

แม้ท่านจะเกิดที่เมืองกาญจิปูระ แต่พระธัมมปาละได้ไปอาศัยอยู่ที่ปรตติตตะ (Padarattittha) หรือปรตติตตะ (Badarattittha) อยู่บนฝั่งทะเลทางตะวันออกเฉียงใต้ของอินเดีย อันเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ที่จะไปยังทางใต้ของเมืองมัทราส

พระอรรถกถาจารย์และภิกษุจารย์ท่านนี้มีชีวิตอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ (คริสต์ศตวรรษที่ ๑๐) ท่านวิลเฮล์ม ไกเกอร์ (Wilhelm Geiger) กล่าวอย่างยังไม่ได้รับการพิสูจน์นักกว่า “ยุคสมัยของพระธัมมปาละน่าจะเป็น ๑๐๐ ปีต่อมา (หลังสมัยท่านพระพุทธโฆสาจารย์) ถ้าสมมุติว่าท่านเป็นคนๆ เดียวกับพระธัมมปาละแห่งมหาวิทยาลัยนาลันทา ผู้เป็นอาจารย์ของท่านหลวงจีนเฮียนจ้ง”^๕ แต่รองศาสตราจารย์สิริวัฒน์ คำวันสา กล่าววว่า ยุคสมัยที่พระธัมมปาละมีชีวิตอยู่นั้นหลังพระพุทธโฆสาจารย์ประมาณ ๓๐๐ ปี^๖

๒. การศึกษา

เราไม่อาจทราบประวัติทางการศึกษาในวัยเด็กและวัยรุ่นของพระธัมมปาละได้เลยว่า ท่านได้ศึกษาอะไรมาบ้าง เพียงแต่หลวงจีนเฮียนจ้งบันทึกไว้ว่า ธัมมปาละเป็นเด็กหนุ่มที่ชาญฉลาดแห่งเมืองกาญจิปูระ กษัตริย์แห่งอาณาจักรปัลลวะทรงพอพระทัยประสงค์จะยกพระราชธิดาให้แต่งงานกับเขา แต่เขาซึ่งไม่ต้องการจะแต่งงาน หนีไปบวช^๗

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า พระธัมมปาละเป็นพระรุ่นหลังพระพุทธโฆสาจารย์เล็กน้อย และได้เดินทางไปศึกษาที่วัดมหาวิหาร แห่งเมืองอนูราธปุระ ในประเทศลังกา ท่านเป็นศิษย์ที่มีชื่อเสียงแห่งสำนักมหาวิหารอีกท่านหนึ่ง (a celebrity of the Mahāvihāra) เป็นศิษย์รุ่นน้องของพระพุทธทศตะและพระพุทธโฆสาจารย์ หลังจากเรียนจบจนมีความรู้ดีแล้ว พระธัมมปาละได้แต่งและแปลตำราต่างๆ ที่วัดมหาวิหารในลังกาทตามประเพณีนิยมในสมัยนั้น และท่านยังศึกษาคัมภีร์อรรถกถาภาษาทมิฬด้วย

^๓ Ibid.

^๔ พระธัมมปาละรูปนี้ ความประวัติบางทีคนว่า ท่านเป็นพระราชโอรสองค์ที่ ๓ ของกษัตริย์แห่งเมืองกาญจิปูระ มีความรู้ดี เคยอภิปรายได้ว่าที่ระบถบวชที่เมืองโกสัมพี เป็นเหตุให้กษัตริย์เมืองโกสัมพีทรงเลื่อมใส ทำให้ท่านมีชื่อเสียงโด่งดัง และต่อมาได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยนาลันทา

^๕ Wilhelm Geiger, *Pali Literature and Language*, 1996, p. 34.

^๖ รศ. สิริวัฒน์ คำวันสา, *พระพุทธศาสนาในอินเดีย*, ๒๕๔๕, หน้า ๑๗๓.

^๗ ดูใน G.P. Malasekera, op.cit., Vol. I A-DH, p. 1146, note 4.

เมื่อศึกษาผลงานที่ท่านแต่งและแปลทั้งไว้เป็นมรดกตกทอดแก่ชาวพุทธและผู้สนใจทั่วไป จะเห็นว่า พระธัมมปาละเป็นผู้คงแก่เรียนท่านหนึ่ง คือ ศึกษา เขียน และอ่านมาดี (well read) ใช้ภาษาง่ายๆ ไม่กล่าวยิ่นเย้อ ทั้งมีข้อมูลยังไม่มาก และเขียนให้ข้อมูลต่างๆ ดี (well informed) ท่านอธิบายศัพท์แสงต่างๆ ชัดแจ้ง แสดงถึงที่ท่านเป็นนักไวยากรณ์ นักวิชาการ นักค้นคว้า และนักนิรุกติศาสตร์ คำอธิบายแต่ละเรื่องชัดเจนดี งานอรรถกถา ฎีกาและอนุฎีกาของท่านให้ข้อมูลแนวคิดทางสังคม ปรัชญา ศาสนา และศีลธรรมของยุคสมัยดี เช่นเดียวกับอรรถกถาของท่าน พระพุทธโฆสะจารย์

ผลงาน

คัมภีร์คันทรวงส์^๕ กล่าวไว้ว่า พระธัมมปาละได้แต่งคัมภีร์ต่างๆ ไว้ ๑๔ คัมภีร์ และอาจแบ่งเป็นประเภทคัมภีร์ได้ ๓ ประเภท คือ

๑) คัมภีร์ประเภทอรรถกถา มี ๘ คัมภีร์ คือ (๑) อรรถกถาอุทาน (๒) อรรถกถาอิติวุตตกะ (๓) อรรถกถาวิมานวัตถุ (๔) อรรถกถาเปตวัตถุ (๕-๖) อรรถกถาเถร-เถรีคาถา (๗) อรรถกถาจริยาปิฎก (๘) อรรถกถาเนตติปกรณ์ะ

๒) คัมภีร์ประเภทฎีกา มี ๕ คัมภีร์ คือ (๑) ฎีกาวิสุทธิมรรค (ปรมัตตมัญจสุตา) (๒) ฎีกาอรรถกถาที่มณิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย และอังคุตตรนิกาย (สันตปกาสิณี) (๓) เนตติฎีกา (๔) ฎีกาอรรถกถาชาดก (สันตปกาสิณี) (๕) ฎีกาอรรถกถาพุทธวงศ์ (มรุตตวิลาสิณี)

๓) คัมภีร์ประเภทอนุฎีกา มี ๑ คัมภีร์ คือ อนุฎีกาแก้ฎีกาอภิธัมมัญจกถา

๑. คัมภีร์ประเภทอรรถกถา

พระธัมมปาละได้รับเกียรติในการแต่งคัมภีร์ประเภทอรรถกถา ๗ คัมภีร์แก้คาถาอันเป็นคำร้อยกรองล้วนๆ ซึ่งรวบรวมอยู่ในขุททกนิกาย แห่งพระสุตตันตปิฎก ที่พระพุทธโฆสะจารย์มิได้แต่งแก้ไข คือ

(๑) อุทาน	คัมภีร์เล่มที่ ๓	แห่งขุททกนิกาย
(๒) อิติวุตตกะ	คัมภีร์เล่มที่ ๔	แห่งขุททกนิกาย
(๓) วิมานวัตถุ	คัมภีร์เล่มที่ ๖	แห่งขุททกนิกาย
(๔) เปตวัตถุ	คัมภีร์เล่มที่ ๗	แห่งขุททกนิกาย
(๕) เถรคาถา	คัมภีร์เล่มที่ ๘	แห่งขุททกนิกาย
(๖) เถรีคาถา	คัมภีร์เล่มที่ ๙	แห่งขุททกนิกาย
(๗) จริยาปิฎก	คัมภีร์เล่มที่ ๑๕	แห่งขุททกนิกาย

ทั้ง ๗ คัมภีร์นี้เป็นชุดรวมเรียกว่า “ปรมัตตที่ปนี” พระธัมมปาละบอกไว้ตอนท้ายคัมภีร์

^๕ Gandhavamsa, 60, 5-17, as quoted in K.R. Norman, *Pāli Literature: Including the Canonical Literature in Prakrit and Sanskrit of All the Hīnayāna Schools of Buddhism*, 1983, p. 133.

อรรถกถาเป็นชุดที่เรียกชื่อว่าปรมัตถทีปนีและตอนท้ายคัมภีร์อรรถกถาเนติปกรณ์ว่า ท่านได้แต่งคัมภีร์ชุดนี้ขณะอาศัยอยู่ที่วัดพรตติตถวิหาร ในเมืองนาคปิง္กณะ ซึ่งอยู่ทางอินเดียใต้

อรรถกถาชุดที่ชื่อปรมัตถทีปนีนี้อาจแยกกล่าวทีละคัมภีร์ได้ดังนี้

๑) **อุทานัญจกถา** (Paramatthadīpanī I) เป็นอรรถกถาแก้อุทาน (คำที่เปล่งออกมาด้วยความปลื้มปิติ ตื่นตันใจ หรือเบิกบานใจ) ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ ๓ แห่งชุดทศนิกาย พระสูตรตันตปิฎก

คัมภีร์อรรถกถานี้ ซึ่งแต่งโดยพระธัมมปาละในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของคัมภีร์อรรถกถापรมัตถทีปนี อรรถกถาอธิบายเรื่องราวทั้งสิ้น ๘๒ เรื่อง แบ่งออกเป็น ๘ พรรค เป็นพระอุทานที่พระพุทธองค์ทรงเปล่งออกมาในโอกาสต่างๆ ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของคาถาคำร้อยกรอง นานๆ จะเป็นร้อยแก้ว แต่ก็มีเรื่องอธิบายเรื่องราวเริ่มต้นเป็นคำร้อยแก้วก่อนที่พระพุทธเจ้าจะทรงเปล่งพระอุทานออกมา

๒) **อติวุตตักัฏฐกถา** (Paramatthadīpanī II) เป็นอรรถกถาแก้อติวุตตกะ ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ ๔ แห่งชุดทศนิกาย พระสูตรตันตปิฎก

คัมภีร์อรรถกถานี้ แต่งโดยพระธัมมปาละ ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของคัมภีร์อรรถกถापรมัตถทีปนี อรรถกถาอธิบายพระสูตร ๑๑๐ สูตร ซึ่งแต่ละพระสูตรจะเริ่มต้นพระสูตรด้วยคำว่า “วุตติ เหน้ กควตา” ท่านพระธัมมปาละอธิบายไว้ในอรรถกถาอติวุตตกะนี้ว่า พระสูตรที่รวบรวมอยู่ในอติวุตตกะทั้งหมดเป็นพระสูตรที่นางชัชชุตตรา (นางสนองพระโอรุ์ของพระนางสามาวดี พระอัครมเหสีของพระเจ้าอุเทน กษัตริย์แห่งเมืองโกสัมพี) ฟังมาจากพระพุทธเจ้าเทศน์สอนที่เมืองโกสัมพี ซึ่งครั้งเธอฟังมาจากพระพุทธเจ้าแล้ว ได้นำไปบอกเล่าถ่ายทอดให้พระนางสามาวดี พร้อมเหล่านางสนองพระโอรุ์ ๕๐๐ นางของพระนางด้วย ฟังอีกทีหนึ่งในพระราชวังของพระเจ้าอุเทน

๓) **วิมานวัตถุอัญจกถา** (Paramatthadīpanī III) หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า วิมลวิลาสินี เป็นอรรถกถาแก่วิมานวัตถุ ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ ๖ แห่งชุดทศนิกาย พระสูตรตันตปิฎก

คัมภีร์อรรถกถานี้ แต่งโดยพระธัมมปาละ ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของคัมภีร์อรรถกถापรมัตถทีปนี อรรถกถาอธิบายคำพรรณนาความงดงามของวิมานต่างๆ ของเทวดาทุกประเภท ทั้งที่เป็นชายและเป็นหญิง ที่พวกเขาได้มาเพราะผลบุญที่สร้างไว้ในชาติก่อนขณะยังมีชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์ เรื่องราวต่างๆ ได้รับการบอกเล่าออกมาจากปากของพวกเทวดาให้ท่านพระมหาโมคคัลลานะและท่านพระวัชชีสะฟัง ขณะที่พวกเขาจะไปยังเทวโลกและค้างแรมอยู่ที่นั่น แล้วนำกลับมาบอกเล่าให้พระพุทธเจ้าทรงสดับ และทรงรับรองเรื่องราวต่างๆ ด้วย

คัมภีร์อรรถกถาวิมานวัตถุเป็นบทรวบรวมเรื่องราวของประเภทวิมานจำนวน ๘๕ เรื่อง เช่น ปิรุวิมาน กุญชรวิมาน นาวาวิมาน เป็นต้น ซึ่งแสดงทัศนะเกี่ยวกับสวรรค์-นรกตามแนวพุทธ หรือพูดให้ถูกต้องยิ่งขึ้นก็คือ เป็นการรวบรวมแนวคิดแบบพุทธในเรื่องสวรรค์-นรก ซึ่งมีอยู่ในใจของคนอินเดียตอนเหนือในยุคที่พระพุทธเจ้าทรงอุบัติเกิดขึ้นมาในอินเดีย ซึ่งต่อมาถูกรวบรวมไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎก เรื่องราวของวิมานเทวดาในอรรถกถาวิมานวัตถุจะให้มีในภาพเรื่องชั้นต่างๆ ของสวรรค์ ความสุขในสวรรค์ ความเพลิดเพลิน ความเจริญใจ และความสะดวกสบายของเหล่าเทวดาผู้อยู่ในสวรรค์ตามแนวพุทธ ที่ตั้งของวิมาน รูปแบบของวิมาน ซึ่งจะสมน้ำสมเนื้อกับการกระทำของพวกเขา อันบุญที่ทำในอดีตชาติขณะเป็นมนุษย์ให้ผล

๔) **แปดวัตตอุฏฐกถา** (Paramatthadīpanī IV) หรือเรียกอีกอย่างว่า **วิมลวิลาสินี** เป็น อรรถกถาแก่แปดวัตต ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ ๗ แห่งขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก

คัมภีร์อรรถกถานี้ ซึ่งแต่งโดยพระธัมมปาละในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของคัมภีร์อรรถกถา-ปรมัตถทีปนี อรรถาธิบายเรื่องราว ตลอดจนลักษณะของเปรต กรรม และผลกรรมที่ได้รับของ บุคคลทั้งหลายที่ตายไปเกิดในเปตโลก (โลกของเปรตประเภทต่างๆ) เพราะความชั่วต่างๆ ที่พวกเขา ได้ทำในชาติก่อนขณะยังเป็นมนุษย์ ที่พระพุทธเจ้าและพระเถระหลายรูป โดยเฉพาะพระมหา-โมคคัลลานะได้ประสบพบและสอบถามถึงกรรมที่พวกเขาได้กระทำไว้ แล้วนำเรื่องราวมาเล่าให้ พระพุทธเจ้าทรงสดับและทรงรับรอง อรรถกถาแปดวัตต เป็นงานที่พูดถึงเรื่องราวของเปรตเฉพาะตน (Individual Petas or Spirits) ประเภทต่างๆ ตามประเพณีความเชื่อแบบพุทธ (Buddhist Tradition) จำนวน ๕๑ เรื่อง เช่น เขตตูปมาเปตตะ สุกกรมุขเปตตะ ปุติมุขเปตตะ เป็นต้น เปรต คือวิญญาณ ของคนทำชั่วที่ตายไปเกิดเป็นเปรต ซึ่งจัดอยู่ในกำเนิดโอปปาติกะ (สัตว์ที่ผุดเกิดขึ้นเป็นตัวทันที ไม่ ต้องผ่านการอยู่ในครรภ์หรืออยู่ในไข่แล้วฟักออกมาเป็นตัว) อรรถกถานี้นับเป็นแหล่งข้อมูลชิ้นสำคัญ เกี่ยวกับประเภทของเปรตเฉพาะตนๆ เรื่องของเปรตในอรรถกถาแปดวัตตเหล่านี้จะให้เห็นภาพแนวคิด เรื่องเปรตตามแนวพุทธ (buddhist conception of spirits) และเรื่องโลกแห่งเปรต (spirit world)

๕) **เดระ-เดระคาคาอุฏฐกถา** (Paramatthadīpanī V and VI) เป็นอรรถกถาแก่เดระคาคาและ เดระคาคา ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ ๘ และ ๙ แห่งขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก

คัมภีร์อรรถกถานี้ ซึ่งแต่งโดยพระธัมมปาละในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของคัมภีร์อรรถกถาปรมัตถ-ทีปนี พรรณนาและอรรถาธิบายภาสิตคาคาที่พระเถระและพระเถรีเปล่งเป็นอุทาน บรรลือสีหนาท ขณะเสวยผลแห่งการบรรลุพระอรหัตผลเป็นพระอรหันต์และเปล่งก่อนที่พวกเขาจะปรินิพพาน (มรณภาพ) ตลอดจนให้รายละเอียดเกี่ยวกับชีวประวัติในบางแง่ ทั้งที่ทุกข์และสุข ทั้งทางโลกและ ทางธรรม ของพระเถระและพระเถรีทั้งหลาย ซึ่งล้วนมีชีวิตอยู่ขณะที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์ชีพ อยู่ทั้งสิ้น

อรรถกถาเดระคาคาบรรจุเรื่องราวต่างๆ ไว้มากมาย ทั้งเรื่องชีวประวัติของพระเถระจำนวน ๒๔๖ ท่าน ชื่อของกษัตริย์และเผ่าพันธุ์ต่างๆ และสถานที่สำคัญๆ ในอินเดียยุคโบราณ ขอยก ตัวอย่างประกอบสักเล็กน้อยในที่นี้ดังนี้

(๑) เรื่องราวของพระเถระ ซึ่งเป็นผู้เปล่งคาคาทันหลายที่รวบรวมอยู่ในเดระคาคา แห่ง ขุททกนิกาย พระเถระเหล่านี้มาจากชาติชั้นวรรณะแตกต่างกัน คือ มีตั้งแต่ชนชั้นขุนนางผู้สูงศักดิ์ ลงมาจนถึงคนเก็บขยะผู้มีศักดิ์ต่ำสุด แต่กระนั้นพวกเขาก็มิได้รังเกียจกัน แต่กลับมีใจรักใคร่กันอัน ที่นองและให้ความเสมอภาคกัน พระเถระที่เรื่องของพวกเขาถูกเล่าในอรรถกถานี้ทั้งหมดล้วนมีชีวิต ร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า คือ เป็นพระสาวกที่มีชีวิตอยู่ในสมัยเดียวกันกับพระพุทธเจ้า เช่น พระ-สุภูติเถระ พระปุลณมณตานีบุตรเถระ พระควัมปติเถระ เป็นต้น

(๒) ชื่อกษัตริย์และเผ่าพันธุ์ที่มักถูกอ้างถึงบ่อยๆ ในอรรถกถาเดระคาคา เช่น พระเจ้าปเสนทิ พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าจันตปัชโชติ ชาวมัลละ ชาววัชชี เป็นต้น

(๓) เมืองและแคว้นสำคัญๆ ในอินเดียยุคโบราณ เช่น เมืองสาวัตถี เมืองราชคฤห์ เมือง กบิลพัสดุ์ เมืองโกสัมพี เมืองจำปา เมืองสาเกต เมืองตักสิลา แคว้นมคธ แคว้นอวันตี เป็นต้น

อรรถกถาเดวีศาถาบรรจุเรื่องราวต่างๆ ไว้มากมายแจกเช่นในอรรถกถาเดรศาถา ในอรรถกถานี้กล่าวเน้นให้เห็นเรื่องราวที่เป็นชีวประวัติของพระเดวี (พระที่เป็นผู้หญิง) จำนวน ๗๓ รูป ซึ่งเป็นผู้กล่าวคาถาทั้งหลายที่รวบรวมอยู่ในเดวีศาถาแห่งซุททกนิกายเป็นพิเศษ พระเดวีเหล่านี้เช่นเดียวกับพระเถระทั้งหลาย มาจากคนที่มีชาติชั้นวรรณะแตกต่างกัน ตั้งแต่ชนชั้นกษัตริย์ ขุนนางผู้สูงศักดิ์มาจนถึงคนเก็บขยะผู้ต่ำศักดิ์ พวกเขามีใจรักใคร่กันฉันพี่น้องและให้ความเสมอภาคกัน มิได้รังเกียจกัน พระเถระทั้งหมดในอรรถกถาเดวีศาถานี้ล้วนร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า คือเป็นพระอรหันต์สาวิกามีชีวิตอยู่ในสมัยเดียวกันกับพระพุทธเจ้า เช่น พระอภิรูปนันทาเถรี พระสุชาเถรี พระอุบลวันณาเถรี เป็นต้น

๖) **จรียาปิฎกัฏฐกถา** (Paramatthadīpanī VIII) เป็นอรรถกถาแก่จรียาปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ ๑๕ แห่งซุททกนิกาย พระสูตรตันตปิฎก

คัมภีร์อรรถกถานี้ ซึ่งแต่งโดยพระอัมมปาละในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของคัมภีร์อรรถกถา-ปรมัตตทีปนี อรรถกถาอธิบายเรื่องราวที่เป็นพระอดีตชาติของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นพระศาสดาคำประพันธ์แบบร้อยกรอง โดยมีจุดหมายหลักเพื่ออธิบายบารมี ๑๐ ประการที่พระพุทธเจ้าขณะเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญมา อันเป็นเหตุให้พระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระอัมมปาละกล่าวไว้ในคัมภีร์อรรถกถานี้ว่า พระพุทธเจ้าตรัสจรียาปิฎกที่วัดนิโครธาราม เมืองกบิลพัสดุ์ หลังจากตรัสสรุปพุทธวงศ์แล้ว และนัยว่าตรัสตามคำอาราธนาของพระสาวิบุตร

นอกจากแต่งคัมภีร์อรรถกถา ๗ คัมภีร์แห่งซุททกนิกายดังกล่าวมาแล้ว พระอัมมปาละยังได้แต่งเนตติปกรณ์ฎฐกถา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เนตติปกรณ์สส อตถสังวันณา ซึ่งเป็นอรรถกถาเนตติปกรณ์หรือเนตติคัมภีร์ของพระมหาภิกษุจาณะ ตอนท้ายของคัมภีร์อรรถกถาเนตติปกรณ์และอรรถกถาซุต ปรมัตตทีปนีกล่าวไว้ชัดเจนว่าพระอัมมปาละได้แต่งคัมภีร์อรรถกถานี้ ขณะที่ท่านอาศัยอยู่ที่วัดพทตติตถวิหาร ในเมืองนาคปิฎกฐานะ แห่งอินเดียใต้

ปกติแล้วผลงานของพระอัมมปาละที่ได้รับการเชื่อถือตามประเพณีว่า ท่านเป็นผู้แต่งมักไม่ค่อยถูกสงสัยว่าจะเป็นงานของท่านจริงหรือไม่ แต่กระนั้นก็ดูเหมือนจะมีท่านหนึ่งคือ เอช. ซี. เรย์ (H.C. Ray) ซึ่งมีความสงสัยเกี่ยวกับงานอรรถกถาเนตติปกรณ์ของพระอัมมปาละ^๖ ในเรื่องลีลาการเขียนและภาษาที่ใช้ ประเด็นได้รับการชี้แจงว่า ประเด็นเรื่องลีลาการเขียนและภาษาที่ใช้ในอรรถกถานั้นมีลักษณะเหมือนกับงานของพระอัมมปาละอื่นๆ คือ ใช้ภาษาง่ายๆ ไม่พูดเยิ่นเย้อ และมีข้อมูลชัดเจน

๒. คัมภีร์ประเภทฎีกา

คัมภีร์ประเภทฎีกานี้ พระอัมมปาละได้แต่งไว้ ๕ คัมภีร์ คือ (๑) ฎีกาแก้ววิสุทธิมรรค (๒) ฎีกาแก้วอรรถกถาทีลนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย และอังคุตตรนิกาย (สินัตถปกาสินี) (๓) ฎีกาแก้วอรรถกถาชาดก (สินัตถปกาสินี) (๔) เนตติฎีกา (๕) ฎีกาแก้วอรรถกถาพุทธวงศ์ (มรุตถวิลลาสินี) นัยว่าพระอัมมปาละแต่งคัมภีร์เหล่านี้ขณะที่ท่านอยู่ที่วัดมหาวิหาร แห่งเมืองอนูราธปุระในลังกา

^๖ อ้างใน K.R. Norman, op.cit., pp. 139-137.

ฎีกาทั้ง ๕ คัมภีร์ของพระธัมมปาละอาจแยกกล่าวทีละคัมภีร์ได้ดังนี้

๑) **ปรมัตถมัญจุสา** หรือเรียกอีกอย่างว่า “มหาฎีกา” เป็นฎีกาที่พระธัมมปาละแต่งเพื่อแก้คำและความคัมภีร์วิสุทธิมรรคของพระพุทธโฆสะจารย์ เราจะพบตอนท้าย (colophon) ของคัมภีร์ฎีกาวิสุทธิมรรคนี้กล่าวว่า พระธัมมปาละแต่งคัมภีร์ฎีกานี้ตามคำอาราธนาของพระมหาฐานาคเถระผู้อาศัยอยู่ที่ลัทธคามบริเวณ ซึ่งอุปถัมภ์การสร้างโดยพระเจ้าเสนะที่ ๔ (Sena IV) ผู้ทรงครองราชย์อยู่ในราว ค.ศ. ๙๕๓-๙๕๖ (พ.ศ. ๑๔๙๖-๑๔๙๙) พระมหาฐานาคะสอนอภิธรรมอยู่ในรัชสมัยการขึ้นครองราชย์ขององค์รัชทายาทของพระเจ้าเสนะที่ ๔ นั้น พระนามว่าพระเจ้ามหินทะที่ ๔ (Mahinda IV) นี่เป็นแนวให้สันนิษฐานได้ว่า คัมภีร์ฎีกานี้มาจะแต่งขึ้นราวสิ้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๐^{๑๑}

คัมภีร์ฎีกापรมัตถมัญจุสาแห่งวิสุทธิมรรค ตอนอธิบายคำว่า “นวสรีระปาตุกาโว” (ความปรากฏแห่งร่างใหม่) ซึ่งถ้อยคำนี้ปรากฏอยู่ในปริเฉทที่ ๑๘ แห่งคัมภีร์วิสุทธิมรรค ได้กล่าวว่า “เมื่อร่างกายแตกดับและถูกทอดทิ้งไป ร่างใหม่ก็เกิดขึ้นในอีกโลกหนึ่ง (โลกใหม่)” อันนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นการเวียนแบบโคลงที่รู้จักกันดีของคัมภีร์ภควัทคีตา (Bhagavadgītā) ที่ว่า

วตฺถานิ ชินฺณานิ ยดา ปหาย
 นวานิ ศนฺหาติ นโร ปฺรานิ
 นิคุชิปฺปิ เทหิ อิทฺ ชินฺณเมว
 ศนฺหาติ อตฺถาภนํ สุเขสิ

บุคคลทอดทิ้งร่างเก่าในโลกนี้แล้ว ถือเอาร่างใหม่

เหมือนที่นรชนละทิ้งผ้าเก่าแล้ว ถือเอาผ้าใหม่อื่นฉะนั้น ^{๑๒}

นอกจากนี้ ฎีกานี้ยังได้พูดถึงทศนะและอาจารย์นิกายอื่นๆ ของพระพุทธศาสนาด้วย เช่น พระสุธรรมแห่งนิกายมหาสังฆิกะ พระกานาหะ พระกปิละ พระอาชีวิกะ เป็นต้นอยู่บ่อยๆ พูดถึงคัมภีร์อรรถกถาอัญญสาลินี อรรถกถาสัมโมหวิโนทนี และอรรถกถาปิฎฐาน ไม่เพียงเท่านั้นยังได้พูดถึงทศนะของนิกายอภัยคีรี ตลอดจนพูดถึงพระอุปติสสะและหนังสือที่ท่านแต่งที่ชื่อว่า วิมุตติมรรค ด้วย

๒) **ลีนัดถปกาสินี** หรืออาจเรียกว่า “ลีนัดถวณณนา” เป็นฎีกาซึ่งแต่งโดยพระธัมมปาละแก้คำและความอรรถกถา ๔ นิกายแรกของพระสูตรตันตปิฎก คือ อรรถกถาที่มณิกาย อรรถกถามัชฌิมนิกาย อรรถกถาสังขุดตนิคาย และอรรถกถาอังคุตตรนิกาย ของพระพุทธโฆสะจารย์

๓) **เนตติฎีกา** เป็นฎีกาซึ่งแต่งโดยพระธัมมปาละแก้อรรถกถาเนตติปกรณ์ฎีกกถาตามคำอาราธนาของพระธัมมรักขิตเถระ ขณะที่พระธัมมปาละอยู่ที่นาคปิฎภูณะ ณ จิหารที่พระเจ้าธรรมาโคกทรงอุปถัมภ์การสร้าง^{๑๓}

๔) **มธูรัตถวิลาสินี** เป็นฎีกาซึ่งแต่งโดยพระธัมมปาละแก้คำและความอรรถกถาพุทธวงศ์ชื่อมธูรัตถวิลาสินีของท่านพระพุทธทัตตะ

^{๑๑} Ibid., p. 149.

^{๑๒} แปลถอดความจาก P.V. Bapat (ed.), *2500 Years of Buddhism*, 1997, pp. 191-192.

^{๑๓} P.V. Bapat (ed.), *ibid.*, p. 192.

๓. คัมภีร์ประเภทอนุฎีกา

คัมภีร์ประเภทอนุฎีกานี้ พระธัมมปาละได้แต่งไว้เพียงคัมภีร์เดียว คือ อนุฎีกาแก่อภิธัมมปฏิฐกตาฎีกา ซึ่งเป็นอนุฎีกาแกฎีกาแก้อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎกทั้ง ๗ คัมภีร์ บางท่านกล่าวว่า เป็นผลงานของพระจุลปาละ^{๑๓}

ข้อสรุปและข้อสังเกต

ก่อนจะจบในส่วนของชีวประวัติและผลงานของพระธัมมปาละ ผู้เขียนใคร่ให้ข้อสรุปและข้อสังเกตบางประการไว้ ดังนี้

๑. ข้อมูลเกี่ยวกับชีวประวัติของพระธัมมปาละมีไม่สมบูรณ์นัก คือเราไม่รู้ด้วยซ้ำว่าท่านเป็นของลูกของใคร และมีชาติวรรณะอะไร รู้เพียงภูมิลำเนาของท่านเท่านั้น และเราก็ไม่สามารถจะทราบประวัติทางการศึกษาในวัยเด็กและวัยรุ่นของท่านได้ ไม่รู้ประวัติการบวชของท่านในอินเดียได้ รู้แต่เพียงว่า ท่านน่าจะบวชไปศึกษาที่วัดมหาวิหาร ในเมืองอนูราธปุระแห่งประเทศลังกา แปลตำราบางเล่มที่นั่นแล้วกลับอินเดียได้ถิ่นเกิดของท่าน

๒. ผลงานที่นับว่าเด่นและทำให้พระธัมมปาละมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในวงวรรณคดีบาลี ก็คือ คัมภีร์อรรถกถาขุททกนิกายแห่งพระสูตรตันตปิฎก ๗ คัมภีร์ ที่ท่านแต่งให้สมบูรณ์ต่อจากพระพุทธโฆสจารย์ที่แต่งไว้เพียง ๕ คัมภีร์เท่านั้น ในบรรดาคัมภีร์ทั้งหมดของขุททกนิกายที่มีถึง ๑๕ คัมภีร์

๓. คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกาที่พระธัมมปาละแต่งไว้ ไม่ค่อยจะมีปัญหาในการสงสัยว่าเป็นผลงานของท่านจริงหรือไม่ เช่นที่มีกับผลงานของพระพุทธโฆสจารย์ มีผู้สงสัยอยู่เพียงคัมภีร์เดียวคือ ฎีกาเนตติปปกฺรณะ แต่ที่เป็นปัญหามากในการศึกษาชีวประวัติและผลงานของพระธัมมปาละก็คือ การมีพระภิกษุนักเขียนวรรณคดีบาลีที่มีชื่อว่า “ธัมมปาละ” อยู่ถึง ๔ รูปด้วยกัน เป็นปัญหาที่ทำให้หมั่นนักวิชาการที่ศึกษาวรรณคดีบาลีเกิดความสงสัยว่า พระธัมมปาละที่แต่งคัมภีร์นี้เป็นคนๆ เดียวกับพระธัมมปาละที่แต่งคัมภีร์นั้นหรือไม่ บางท่านบอกว่าเป็นคนๆ เดียวกัน บางท่านบอกว่าไม่ใช่เป็นคนเดียวกัน^{๑๔} ที่นำเสนอในบทที่ ๓ อันว่าด้วยชีวิตและผลงานของพระธัมมปาละนี้ ผู้เขียนเพียงนำเสนอตามที่คณะที่นักปราชญ์ส่วนใหญ่ยอมรับกันเท่านั้น ส่วนที่เป็นปัญหาคงต้องทิ้งไว้ให้เป็นปัญหาที่ต้องขบคิดและค้นคว้าหาข้อมูลที่จะยืนยันความจริงแน่นอนกันต่อไป

๔. พระธัมมปาละเป็นศิษย์เก่าสำนักวัดมหาวิหาร แห่งเมืองอนูราธปุระ ประเทศลังกา รุ่นน้องของพระพุทธทตตะและพระพุทธโฆสจารย์ที่มีชื่อเสียงเด่นดังรูปหนึ่ง ท่านนับว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญภาษาบาลีและเป็นนักปราชญ์ฝ่ายบาลีผู้ยิ่งใหญ่แห่งดินแดนนี้ได้อีกรูปหนึ่ง

^{๑๓} คูใน G.P. Malalasekera, op.cit. p. 139.

^{๑๔} คูปัญหาความสงสัยเหล่านี้ได้มีใน สุภาพรรณ ณ บางช้าง, ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา, ๒๕๒๖, หน้า ๓๐๓-๓๑๑.